

Christian Chavagneux

CELE MAI FAIMOASE ESCROCHERII DIN ISTORIE

De la colierul reginei la afacerea Madoff

Traducere de Nicolae Constantinescu

POLIROM
2020

Cuprins

Introducere. Escrocheria împrumutului maritim.....	7
Capitolul 1. Colierul reginei sau rivalitatea la credit.....	17
Capitolul 2. Gregor și Charles sau escrocheriile cu colonizarea	83
Capitolul 3. O moștenire în pânza de păianjen a escroacei Thérèse Humbert	101
Capitolul 4. Henri Lemoine sau cum să escrochezi o multinațională	153
Capitolul 5. Ivar Kreuger sau marea sifonare a capitalului mondial	187
Capitolul 6. Ponzi & Co: imaginația la putere!	239
Capitolul 7. Michele Sindona: bancherul lui Dumnezeu, bancherul diavolului.....	279
Capitolul 8. Bernard Madoff sau cum să furi de la bogați ca să dai la bogați.....	329
Concluzie. Jefuitorii de creiere	365
<i>Mulțumiri</i>	<i>397</i>
<i>Bibliografie</i>	<i>399</i>

Marcel Proust investitor

Dacă această poveste a pasionat publicul timp de șase luni, un simbol al literaturii franceze, Marcel Proust, s-a interesat de ea în mod deosebit. Când Lemoine se juca cu judecătorul Le Poittevin de-a șoarecele și pisica, Marcel nu publicase încă primul volum din romanul *În căutarea timpului pierdut*, era un dandy, un literat bogat, un moștenitor pur, un rentier. Și cheltuitor: mașini englezești, haine de lux, bijuterii de la Cartier etc.

În zilele de 22 februarie și 14 și 21 martie 1908, *Le Figaro* a publicat primele texte ale lui Proust despre cazul Lemoine. Ca un escroc adevărat, Marcel a împrumutat stilul și personalitatea altor autori celebri și i-a pus să povestească întâmplarea. Cititor asiduu al ziarului, el cunoștea bine toată istoria. În pastișa după Michelet, Proust a zugrăvit-o „ca un episod al marii lupte dintre bogăție și știință”. În cea după critica lui Émile Faguet, Julius o încasa rău de tot: „Wernher, marele cunoscător în materie de diamante, a înghițit, și Wernher, vulpea bătrână, a plătit”. În pastișa *Jurnalului* fraților Goncourt, s-a referit la „crima de lezbijuterie”. Și mai aflăm că „prietenul lor, Marcel Proust, s-ar fi sinucis, după scăderea valorilor diamantifere, scădere ce i-a spulberat o parte din avere”. Dar, a doua zi, frații Goncourt au aflat că „Marcel Proust nu s-a sinucis și că Lemoine nu inventase nimic”, spre ciuda lor, căci sinuciderea lui Proust legată de o escrocherie cu diamante reprezenta un excelent subiect pentru o piesă de teatru pe care ei n-o mai puteau scrie!

Dar un lucru este adevărat: Marcel Proust deținea între 70 și 80 de acțiuni la compania De Beers, moștenite de la unchiul lui, Louis Weil, al căror indice fusese afectat de consecințele cazului Lemoine, fiindcă valoarea acțiunilor scăzuse.

Rentierului i-ar fi scăzut patrimoniul cu 30 000 de franci, care ar echivala astăzi cu 115 000 de euro și ceva. Proust avea să publice o nouă pastişă de autor despre afacerea Lemoine în *Le Figaro* în martie 1909. Editorii s-au arătat reticenți mult timp și a fost nevoie de succesul de care s-a bucurat Swann pentru ca Gallimard să publice în 1919 volumul *Pastișe și amestecuri*, care cuprindea și textele despre cazul Lemoine. Dar, spre deosebire de alți escroci din această carte, Lemoine n-a avut onoarea să devină erou de roman, de piesă de teatru sau de film. Ne rămâne acum să istorism sfârșitul poveștii.

Procesul

Dacă Lemoine a dispărut la sfârșitul anului 1909, i s-a dat curând de urmă. Și asta grație lui Hans Leitner, agent în afaceri la Londra, sosit de la Viena la Paris pe 9 aprilie. Instalat la hotelul Mollard din strada Saint-Lazare nr. 115, înstăritul călător își ducea liniștit viața de om de afaceri: după un mic dejun pe la ora 11 își vedea de treburi până la ora 17, când venea corespondența. Primea puține scrisori, dar scria multe, pe care le punea personal la poștă. În restul timpului, se plimba pe bulevarde. La 22:30 era în pat.

Pe 14 aprilie 1909, îl însoțea în strada Brey nr. 111 pe un anume Georges Puzin, care deschisese o librărie. Era a doua oară când se întâlneau de când venise la Paris. O relație comercială? De fapt, domnul Puzin nu era altul decât fostul secretar al lui Lemoine. În ziua aceea, doi agenți de la Siguranță l-au așteptat în fața ușii și l-au arestat pe... Leitner. Hans Leitner, H.L., Henri Lemoine...

Cum reușise poliția să se afle în locul potrivit la momentul potrivit? Cu trei zile înainte, pe 11 aprilie, subșeful Siguranței

pariziene primise un mesaj scurt: „Lemoine e la Paris. Căutați pe lângă Étoile”. Un denunț anonim. Căutând pe lângă Étoile, poliția l-a localizat pe fostul lui secretar și a organizat o pândă. Aceasta a dat repede rezultate. Lemoine s-a predat fără împotrivire și a fost trimis direct la închisoare. El le-a povestit polițiștilor că, după ce plecase din Trieste, locuise la Londra. Cum nu se schimbase, s-a lăudat că se distrase întâlnindu-l de câteva ori în locuri publice pe Julius Wernher și acesta nu-l recunoscuse! Nu știm de ce venise la Paris, cu siguranță ca să pună la cale noi escrocherii sau poate că anonimatul forțat al fugii nu-i fusese pe plac acestui personaj care – ca toți escrocii din această carte – avea nevoie de un public ca să trăiască.

Pe 18 mai, a început un nou proces. De data asta, Lemoine era prezent și a făcut un adevărat show. Presat de întrebările judecătorului, a bătut din picior, a ridicat brațele la cer, s-a enervat, însoțindu-și răspunsurile cu energice „Ei, drăcie!”. A încercat iar să se dea drept inventator de geniu. A furat praful negru de la Koechlin? Nici vorbă, el îl inventase. De la Moissan, care zicea că reușise să producă un diamant mic? El i-a transmis secretele lui. A citit *Steaua Sudului* în închisoare? A bătut din picior și a răspuns: „E doar o coincidență bizară!” „Ați ajuns repede foarte bogat”, i-a zis președintele juraților. „Dar dumneavoastră, domnule președinte, ați rămas cu cămașa de la naștere?” Punea el însuși diamantele în creuzete? „E încântător ce-mi spuneți. M-a văzut domnul Wernher punându-le? Nu! Ei drăcie, nu sunt un începător!” Președintele i-a cerut în cele din urmă să dezvăluie procedeul. Lemoine a cerut suspendarea ședinței: a revenit cu o schiță a cuptorului său, apoi a ținut un curs de chimie timp de trei sferturi de oră, ca să explice cum a reușit să producă diamante, până în momentul fatidic în care trebuia să ofere soluția, când a încheiat zicând: „Și-uite așa fac!”. A vorbit mai bine de trei ore înainte de pledoaria avocaților, care a provocat următoarea

replică din partea avocatului lui Julius Wernher: „Nu știu dacă a urcat vreodată pe scenă, dar știu că pare întotdeauna că coboară de pe scenă!”.

Henri Lemoine avea și el avocat, o persoană bine-cunoscută. L-am mai întâlnit în această carte: maestrul Fernand Labori, apărătorul căpitanului Dreyfus și al escroacei Thérèse Humbert. Strategia lui se baza pe un principiu foarte cunoscut: cea mai bună apărare e atacul. Atacul împotriva experților care au identificat diamantele produse de Lemoine ca provenind de la o mină a companiei De Beers: condițiile în care le-au recunoscut ar fi fost, după spusele avocatului, „dintre cele mai suspecte”.

Cel mai criticat a fost Julius Wernher: ar fi fost escrocherie dacă acesta ar fi fost înșelat; or, n-a fost cazul. În fiecare etapă, el a știut că Lemoine nu putea să producă diamante, dar s-a folosit de asta ca să dea o lovitură la bursă contra acțiunilor companiei De Beers. Dovezile? Iată-le! Dacă ar fi vrut într-adevăr să controleze calitatea diamantelor, ar fi cerut să fie expertizate, dar n-o făcuse. „Nu eu trebuia să dovedesc că fac diamante, ci acei domni trebuiau să dovedească că nu fac”, explicase Lemoine cât se putea de serios. Se știa că Wernher și Beit preferaseră să păstreze secretul. Faimoasa formulă falsă de producere a diamantelor? Lemoine a scris-o în Anglia și i-a citit-o lui Wernher înainte de a sigila plicul. Wernher trebuia să fi văzut că era falsă. „Eu nu sunt chimist”, a explicat el. „Formula mi s-a părut într-adevăr simplă, dar n-aveam experiența necesară ca să studiez îndeaproape termenii chimici folosiți, despre care nu știam nimic.”

În final, părerea lui Labori a fost că Wernher a vrut să exploateze invenția lui Lemoine împotriva companiei De Beers, să-l împiedice pe clientul lui să-și dezvolte invenția ca să-și vândă el diamantele naturale și să dea o lovitură la bursă prin mișcări nu artificiale, ci „artificioase” cu acțiunile companiei De Beers. Totuși, demonstrațiile lui financiare erau vagi și s-a

O escrocherie în pas cu vremea

Credința în progresul științific îl face oare pe om credul? Cazul Lemoine pare s-o dovedească. Barboux, decanul baroului, avocatul lui Julius Wernher, a subliniat astfel că perioada era propice acestui gen de escrocherie: „O găsesc într-o anumită stare de spirit științific. În epoca noastră, un anumit număr de savanți [...] nutresc vise care, fără a fi chiar vise de alchimiști, seamănă cu ele”. Savanții, scria el, „creează o ambianță periculoasă, un mediu favorabil în care se dezvoltă de minune microbul etern al credulității”.

Într-un interviu publicat în ziarul *Le XIXe siècle*, Julius Wernher a exprimat aceeași opinie:

Un savant ilustru, compatriotul dumneavoastră, domnul Moissan, cristalizase deja carbonul (adică făcuse diamant) în particule infinitezimale. Ceea ce a schițat el, altul putea să perfecționeze. Să fie oare naivitate din partea noastră dacă admitem ca posibilă perfecționarea descoperirii lui Moissan? Oare n-am făcut de 50 de ani invenții mai minunate decât ar fi diamantul artificial, identic din punct de vedere chimic cu diamantul natural? Cine ar fi crezut în telefon înainte ca Edison să-l demonstreze și să-l facă să funcționeze? Și telegrafia fără fir? Și automobilul care merge mai repede decât expresul? Și dirijabilul? Și aeroplanul care zboară ca o pasăre? Putem deci să ne așteptăm la orice din partea științelor fizice și chimice. De ce nu ne-am aștepta, după Moisson, și la diamantul artificial?

Epoca era în întregime dominată de convingerea că știința poate să supună natura. Romanele lui Jules Verne erau o dovadă. Din 1901, a început decernarea primelor Premii Nobel – cel pentru fizică i-a recompensat curând pe Pierre și Marie Curie pentru lucrările lor în domeniul radioactivității. Chimia progresa odată cu publicarea sistemului periodic al